

Iz knjige:

RICHARD WILLFORT - GESUNDHEIT DURCH HEILKRAUTER, 1959. by Rudolf Trauner Verlag, Linz

Preveo i dopunio: dipl. ing. VILKO VIDEK
Zagreb, 1978.

Biljni svijet, kao dio života na Zemlji, nalazi se gotovo na svakom koraku i čovjek je unatoč golemom napretku ovisan o tom biljnom svijetu. Upravo je biljni svijet najvažniji dio čovjekove hrane pa prema tome i temelj njegova održanja.

Čovjek je odavno spoznao da je određenom biljnom hranom primao u tijelo i one tvari koje su ga održavale zdravim, pa je došao do saznanja da su i ljekovite. Posezao je za tim biljkama i svoju spoznaju prenosio novim generacijama usmenom, a kasnije i pismenom predajom. Iz ovakve predaje, protkane često mistikom i praznovjerjem, nastala je i izgrađena pučka medicina mnogih naroda. Odbacujući postepeno mistiku i praznovjerje, uvođenjem naučnog promatranja prirode i razvojem prirodnih nauka, proučavalo se i ljekovito bilje i njegovo djelovanje na ljudski organizam. Proučavanje ljekovitog bilja sa stajališta medicine dovelo je do izbacivanja iz upotrebe mnogih ljekovitih biljki, koje je u svom popisu za liječenje zadržala pučka medicina, pa su u službenoj medicini ostale samo one ljekovite biljke koje su uvrštene u službeni popis lijekova, tj. u farmakopeju.

Usporedo s ispitivanjem utjecaja ljekovitog bilja na ljudski organizam, prišlo se kemijskom ispitivanju onih djelotvornih tvari u biljci, za koje se smatralo da određuju ljekovitost pojedine biljke. Posljedica je ovakvih kemijskih ispitivanja nastojanje da se sintetskim putem proizvedu iste ili slične tvari koje bi u liječenju čovjeka i održavanju njegova zdravlja zamijenile prirodne proizvode biljnog svijeta, pa je i moderna medicina sve većom upotrebom sintetskih lijekova zanemarila ljekovitu vrijednost mnogih biljaka. No, unatoč ovom zanemarivanju, uz pronalazak djelotvornih prirodnih biljnih spojeva, sve su veće težnje da se u liječenju raznih bolesti ponovo uvrste u upotrebu lijekovi biljnog porijekla koji se u potpunosti ne mogu zamijeniti sintetski proizvedenim kemijskim spojevima.

Danas se znanje o ljekovitosti određenih biljaka znatno proširilo njihovim opširnim ispitivanjima pa i ova knjiga, u inače brojnoj literaturi o ljekovitom bilju, ima za cilj da čitaocu upozna s praktičnom vrijednošću onog ljekovitog bilja i kojim se čovjek i najčešće susreće u prirodi.

Autorova knjiga (*Gesundheit durch Heilkrduter*) popularno je djelo o ljekovitom bilju, te je na njemačkom jezičnom području u kratkom vremenu doživjela jedanaest izdanja, što dovoljno ilustrira i interes čitalačke publike za to djelo.

Glavna misao autora, koja ga je vodila kod obrade sadržaja, jest ponovno vraćanje prirodnim izvorima za čuvanje i održavanje zdravlja i približavanje suvremenom čovjeku ljekovitog bilja kao jednom od važnih izvora što mu stoje nadohvat ruke.

Knjiga na popularan način pokazuje put vraćanja prirodnim izvorima za očuvanje zdravlja i liječenje bolesti, upućuje čitaoca na koji će način najlakše doći do tih izvora, kako će ih upoznati, kako spremiti i kako na najbolji način upotrijebiti da oni zaista zauzmu u životu čovjeka ono mjesto, koje im po svojoj važnosti pripada, a da se pri tom ne isključuje i korištenje liječničke pomoći.

Cjelovitim prijevodom ova se knjiga ne bi mogla u potpunosti uklopiti u naše prilike niti se posve približiti našoj čitalačkoj publici, jer autor knjige opisuje pojedino ljekovito bilje sa stajališta geografske rasprostranjenosti njegovog kontinentalnog područja, a kod mnogog ljekovitog bilja upućuje i na primjenu u homeopatiji.

Da bi se knjiga što više približila našim prilikama, bilo je neophodno izvršiti neke izmjene i nadopune koje se sastoje u slijedećem: Kod mnogih ljekovitih biljaka autor se bavi primjenom tih biljaka u homeopatiji i kod određenih biljaka spominje način primjene određenih homeopatskih preparata, dobivenih iz tih biljaka. Da bi se shvatilo zašto su u prijevodu ispuštena poglavlja o primjeni pojedinih biljaka u homeopatskom načinu liječenja, treba nešto kazati o homeopatiji.

Homeopatiju kao način liječenja po načelu — slično se sličnim liječi (*similia similibus curantur*) — osnovao je njemački liječnik S. Hahnemann (1755. do 1843), koji je ispitujući djelovanje kore kininovca ustanovio da u većim količinama izaziva kod zdravih ljudi slične pojave kao i malarija, tj. kao bolest protiv koje se primjenjuje kinin dobiven iz kore kininovca. Na temelju takvih opažanja postavljen je sistem liječenja prema kojem se svaka bolest liječi upravo onim lijekom koji na zdravom čovjeku izaziva pojave slične pojavama te bolesti. Iako se smatra da taj sistem liječenja nije naučno opravdan, ipak homeopatija ima i danas, naročito u Njemačkoj i Americi, mnogo pristalica, te se na tom području izrađuju i homeopatski preparati i stavljaju u promet. Budući da se kod nas homeopatija kao sistem liječenja ne primjenjuje (1978. godine!!!) i, budući da se ne izrađuju homeopatski preparati, to su u prijevodu i poglavlja o tom načinu liječenja ispuštena, jer se čitalac sa sadržajem toga štiva ionako nebi mogao koristiti. (Jack987: danas, 2010.g. situacija je drugačija, homeopatija se koristi i pripravaka ima za kupiti i u uobičajenim ljekarnama).

Nasuprot tome, mnogi su prikazi kod pojedinih biljaka morali biti prošireni i nadopunjeni, a i sama je knjiga nadopunjena nekim biljkama koje se u znatnijoj mjeri pojavljuju na našem području i iskorištavaju se u zdravstvene svrhe. Tako je kod biljaka, koje su karakteristične u flori našeg područja, kao npr. u mediteranskom području kadulja i ružmarin, izmijenjen i dopunjen način sabiranja, opis staništa te izrada droga iz tih biljaka, jer autor ove biljke opisuje kao vrtne biljke ili čak kao biljke lončanice, što je i razumljivo za njegovo područje, dok se,

naprotiv, one kod nas pojavljuju u velikom mnoštvu u slobodnoj prirodi.

Kod mnogih je biljaka, gdje je to bilo potrebno, opširnije opisan način sabiranja i dobivanja droge u suhom stanju, kako bi i onaj čitalac, kojega zanima sabiranje bilja ne samo za vlastite potrebe nego i za prodaju ljekarnama i poduzećima koja se bave prometom ljekovitog bilja, našao u ovoj knjizi potrebna uputstva za sabiranje. Sistematizaciju opisa pojedinih biljaka u knjizi autor je dao određenim redom tako da svaka biljka čini zaokruženu i preglednu cjelinu. U prijevodu su neki odlomci, koji govore o povijesti pojedine biljke, pučkom vjerovanju ili citatima iz starih bilinarskih knjiga ljekaruša, skraćeni, kako bi se što veća pažnja čitaoca skrenula na osnovni sadržaj knjige, tj. na liječenje prirodnim izvorima iz biljnog svijeta.

Sadržaj knjige je zanimljiv i koristan u prvom redu za sve ljubitelje prirode, kao i za one koji žele upoznati prirodno liječenje ljekovitim biljem i koji to bilje žele iskoristiti za uklanjanje vlastitih tegoba i očuvanje zdravlja, jer se upotrebom ljekovitih biljaka mogu često suzbiti ili čak spriječiti razne bolesti, pa zato njihova vjekovima duga primjena u pučkoj medicini nije bez razloga.

U tako sistematskom prikazu velikog broja neotrovnog i otrovnog ljekovitog bilja naći će zanimljive podatke i svi oni stručnjaci, koji se u svom radu često susreću s biljem i kojima je potrebno poznavanje biljaka kao izvora biljnih sirovina (farmaceuti, veterinari, liječnici, agronomi i dr.). Na ovom mjestu, dužnost mi je istaknuti da mi je prilikom prijevoda originalnog djela znatno pomogla svojim savjetima prof. Greta Hanga-Krelius, sudski tumač njemačkog i engleskog jezika. Na uloženom trudu izrazujem joj svoju osobitu zahvalnost.

Dipl. ing. Vilko Videk

Predgovor

Udovoljavajući želji mojih čitatelja i mnogobrojnih slušalaca mojih predavanja i tečaja o ljekovitom bilju i prirodnom liječenju, znatno sam proširio svoju knjigu o ljekovitom bilju »Zdravlje putem ljekovitog bilja«. Kod već postojećih ljekovitih biljaka izvršeno je proširenje teksta; u djelo sam uvrstio novih 40 domaćih ljekovitih biljaka. U dodatku »Biljna ulja za domaćinstvo« opisane su četiri najvažnije biljke koje daju ulje. Nadopune proizlaze iz mnogih novih saznanja u biologiji bilja i nauci o ljekovitom bilju, a i mnoge su primjene u liječenju iz pučke medicine našle svoju naučnu potvrdu i priznanje.

Veliki broj oduševljenih ocjena iz kruga čitalaca i mnoga priznanja i pozitivne rasprave stručnih krugova, učvrstile su moju predodžbu o misiji te knjige, da to bude prava pučka knjiga o prirodnom liječenju biljem. Strane riječi i naučne pojmove izbjegavao sam u nastojanju da djelo učinim opće razumljivim, a da pri tom nisam napustio strogu bitnost stvari i precizan način izražavanja.

Ljekovito bilje stoji spremno u prirodi za održavanje zdravlja ljudskog organizma, za ozdravljenje i uklanjanje bolesti. Dublji smisao, međutim, ove knjige jest: **Ljudi se trebaju opet vratiti ljekovitim izvorima prirode, upoznati njezino obilje zdravstvenih vrijednosti i učiti o pravilnoj upotrebi.**

Ljekovito bilje treba da ponovo zauzeti odgovarajuće mjesto u domaćinstvu čovjeka. Ono je

jednako važno i korisno za održavanje i ponovo sticanje zdravlja.

Korištenje liječničke pomoći ne isključuje upotrebu ljekovitog bilja. Nama je potrebno liječnikovo objektivno mišljenje, njegova spoznaja o bolesti i njegovo znanje o dubokim i često skrivenim razlozi na smetnji i bolesti. Ni jedan liječnik neće odbiti upotrebu ljekovitog bilja, on će ga prije svega uključiti u svoje liječenje, ako mu je poznato naše povjerenje u ljekovito bilje.

Neka ovo novo i prošireno izdanje bude više no ikada korisno ideji za održavanje i ponovo sticanje zdravlja pomoću ljekovitog bilja i neka pridobije nove prijatelje ove knjige koja je pisana za dobrobit čovječanstva.

Neka prije svega žene, kao čuvarice zdravlja naših dragih, spoznaju ljekovite snage naših domaćih biljaka i neka ih nauče razumno primjenjivati, kako bi se ispunila njihova jedina i prava sreća koja glasi:

Biti okružen zdravom, radosnom i zadovoljnom obitelji!

Richard Willfort

Kratki povijesni pregled razvitka nauke

O LJEKOVITOM BILJU

Nauka o ljekovitom djelovanju biljaka može se pratiti do najstarijih dana čovječanstva. Vjerovanje u ljekovitost biljaka imalo je svoje porijeklo u strahu pred čudotvornim moćima prirode, a svoj prvi dokaz našlo je u vjerovanju u demone i u čarolije. Prve pojave primitivnog znanja o pučkom liječ- ništvu nalaze se u mitu, pričama i bajkama koje su se ispreplitale oko ljekovitih biljaka te u drevnoj usmenoj predaji i često teško razumljivom praznovjerju pa, što se više oko jedne biljke ispreplelo priča i mita, to je bilo veće vjerovanje naroda u njezinu ljekovitu snagu. To je gotovo kod svih naroda bio začetak saznanja o ljekovitosti biljaka — kako kod starih Kineza, Indijaca, Egipćana, Perzijanaca, Grka i Germana, tako i izvan evropskog i azijskog kontinenta. Kada je u duhovnom razvitku čovječanstva izumljeno pismo i, kada se moglo utvrditi sve ono što je sagledano i spoznano, bila je opisana priroda i točno utvrđene prve spoznaje iz tog čarobnog bogatstva. Ne treba nas pri tom iznenaditi ako već u starim zapisima nađemo na tragove zabilježaka o ljekovitoj moći biljaka. Najstarija knjiga o ljekovitom bilju vjerojatno je djelo kineskog cara Shin-nonga koji je živio oko 3700. godine pr. n. e. On je bio više liječnik nego vladar koji je svojim podanicima dao i uzor života u skladu s prirodom. Shin-nong je opisao u svojem djelu preko 200 ljekovitih biljaka svoje domovine i okrunio svoje životno djelo spoznajom: »Snaga tvog tijela leži u sokovima bilja.« Znamenita je nadalje zbirka recepata iz Egipta »Papyrus Ebers« — iz vremena oko 1500. godine pr. n. e. u kojoj se nabraja preko 700 lijekova biljnog porijekla, a staroindijska »Knjiga životne mudrosti« sadrži preko 1000 biljnih sredstava za liječenje.

Njihova su iskustva preuzeli i drugi narodi, pa tako u vjerskim zakonima Zidova nalazimo čitav

niz zdravstvenih propisa baziranih na biljnom porijeklu. U knjigama Starog zavjeta nalazi se mnoštvo uputa o ljekovitoj snazi biljaka i meda. Kralj David pjeva u 51. psalmu: »Očisti me od grijeha izope da budem čist!« (izop — *Hyssopus officinalis* — ljekovita biljka), a to je molba u molitvi koja još danas dolazi u katoličkoj službi božjoj. Na žalost, iz tog bogatog blaga najstarije literature o ljekovitom bilju vrlo nam se malo sačuvalo jer su se te zabilješke nalazile među 700000 pisanih smotaka u aleksandrijskoj biblioteci koji su izgorjeli prilikom razaranja te najveće biblioteke starog vijeka i to u 47. godini pr. n. e. Razorena je u 4. stoljeću pr. n. e. i takozvana mala aleksandrijska biblioteka koja se nalazila u hramu Serapisa (Serapis bijaše jedno od najvažnijih egipatskih božanstava, »vladar podzemlja« čiji se kult proširio i po čitavom Rimskom Carstvu — op. prev.). Oskudne informacije o bogatoj literaturi o ljekovitom bilju — dakle, o jednom bogatstvu iskustva mnogih stoljeća — dobivamo iz prije navedene zbirke »Papyrus Ebers« kao i iz zabilježaka kroničara toga vremenskog razdoblja. Bogato informativni su i slikovni prikazi u grobovima raznih piramida kao i u ostalim grobovima, gdje mnogi prikazi o ljekovitom bilju jasno ukazuju na to, da su ljekovite biljke u životu naroda igrale veliku ulogu.

Kod starih Grka mogli smo slijediti upotrebu ljekovitog bilja sve do mitološke prahistorije. Tako je kentaur Heiron (kentauri su fantastična bića u grčkom mitu prikazana u klasičnoj umjetnosti kao konji s ljudskim tijelom i glavom — nap. prev.), liječio Ahilove rane stolisnikom (*Achillea millefolium*) a Medeja je upotrebljavala otrovni jedić (*Aconitum napellus*) kao otrovnu i ljekovitu biljku koja je prema predaji izrasla iz pjene što ju je izbacio čuvar podzemlja Cerber (u grčkoj mitologiji mnogoglavni pas nap. prev.) kada ga je Heraklo (najveći junak u grčkoj mitologiji — personifikacija nadljudske snage — nap. prev.) na zapovijed Augija izvukao iz podzemlja. Može se navesti još mnogo takvih primjera, a glasoviti su liječnici i filozofi naučavali da se tijelo čuva zdravo upotrebom ljekovitog bilja.

Tako je, među ostalim, grčki liječnik Hipokrat (460—377. pr. n. e.), koji se smatra osnivačem naučnog liječništva, točno opisao oko 200 ljekovitih biljaka u »Corpus Hippocraticum«, tj. u medicinskim djelima koja se pripisuju Hipokratu. Značajno je da je Hipokrat bio pobornik pravilne ishrane jer je on u pogrešnoj ishrani vidio jedan od glavnih uzroka bolesti. Njegova izreka: »Vaša hrana neka bude lijek a vaš lijek neka bude hrana«, bila je osnovna misao gotovo svih djela o biološkoj ishrani sadašnjice.

Učenik Aristotela, Teofrast iz Erezosa (370—285. pr. n. e.), filozof i prirodosnanstveni istraživač, upliće doduše u svojim djelima o biljkama još mnogo praznovjerja i bez kritike preuzetih narodnih predaja, ali se ipak može smatrati jednim od prvih botaničara koji je stvorio temelje morfologije bilja (nauka o građi i obliku biljke) i fiziologije bilja (nauka o životnim pojavama biljaka). "Stari" su Rimljani imali mnogo razumijevanja za ljekovito bilje. Mnoga su saznanja preuzeli od Grka i znatno ih proširili. U vezi s tim treba spomenuti djelo Marka Porcija Katona Starijeg (234—149. pr. n. e.) koji je bio jedan od najobrazovanijih ljudi svoje epohe. Poznat u povijesti ne samo kao slavni državnik i historičar, bavio se mnogo botanikom a tu opet posebno naukom o ljekovitom bilju. Tako je među ostalim pisao vrlo interesantne rasprave o anisu, češnjaku, kopru, kuminu, majčinoj dušici i divljoj cikoriji.

Za vrijeme vladavine cara Nerona, oko 50. god. n. e. živio je liječnik i istraživač prirode Dioskurid, koji se u povijesti spominje kao prvi vojni liječnik. U njegovim medicinskim djelima nalaze se opsežna poglavlja o ljekovitom bilju a njegova su djela veoma cijenili arapski liječnici

na Orijentu čak i 16 stoljeća nakon njegove smrti. Njegovih gotovo 800 rasprava o ljekovitom bilju bilo je dugo vremena izgubljeno ali su u originalu nanovo otkrivene 1453. godine u Carigradu. Te rasprave predstavljaju temelj za komentare Dioskuridovih djela o lijekovima koje je napisao talijanski liječnik i botaničar Pierandrea Mattioli (1501—1577) o kojem će još kasnije biti govora. Kao najveće djelo na tom području moramo naznačiti djelo Gaja Plinija Sekunda (23—79). U tom njegovu enciklopedijskom djelu od 37 knjiga, »Naturalis historia«, u 12 se knjiga obrađuje samo ljekovito bilje. Njegova djela, najvećim dijelom sačuvana, neobično su vrijedna, jer sadrže mnoga povijesno zanimljiva izlaganja o biljkama a koja su također i od kulturno-historijskog značaja. Njegov radom bogati život prekinut je užasnim svršetkom prilikom provala Vezuva koja je uništila Herkulane i Pompeje.

Konačno, treba spomenuti u Pergamu rođenog liječnika Galena (129—199) koji je bio veliki majstor farmakologije i lični liječnik cara Marka Aurelija. On je u djelima sakupio liječničku nauku svoga vremena i točno utvrdio doziranje lijekova. Njegova sabrana djela o bilju našla su puno priznanje i 1000 godina nakon njegove smrti. Još se danas označuju kao »galenica« čiste biljne tinkture, masti i ekstrakti, nasuprot neprerađenim drogama ili sintetski proizvedenim tvarima.

Kod Germana je ljekovito bilje uživalo veliki ugled pa je mnoga od toga bilja radi svoje ljekovitosti bilo posvećeno bogovima i boginjama. U starim zapi-sima nailazimo uvijek ponovo na ljekovitu moć te ili one biljke. Navedimo samo dva primjera u pričama o bogovima i junacima npr. starija Edda ili Nibelungi (Edda Saemunda Mudrog — zbirka mitoloških ili junačkih nordijskih pjesama nastala između X i XIII stoljeća i »Nibelungenlied« ep iz XIII stoljeća — nap. prev.).

Od velikog značenja za razvoj znanja o ljekovitom bilju u vezi s njegovom praktičnom primjenom, bio je državni propis Karla Velikog (742—814) poznat pod nazivom »Capitulare de villis« u kojem su bile upute o uzgoju ljekovitog i začinskog bilja i o uzgoju i njezi voćnih stabala i grmolikog voća za gradske i seoske vrtove. Odredbe tog državnog propisa ukazivale su na široki autorov horizont a njegovi su ih nasljednici dalje usavršavali. Tih su se odredaba vrlo rado pridržavali monasi koji su dolazili s juga i u područjima sjevernije od Alpa osnivali samostane. Iz njih se širilo znanje o ljekovitom bilju. Iskustva koja su donijeli monasi, naročito benediktinci, kao i za njih nova shvaćanja germanskog liječništva ujedinila su se u tzv. »monašku medicinu«. Monasi su u svojim samostanima osnovali vrtove ljekovitog bilja a mnogo ljekovito bilje prvobitnog staništa južne Evrope završilo je preko samostanskih vrtova u seljačkim vrtovima i tako se to ljekovito bilje udomaćilo. To ljekovito bilje čiji je povijesni put išao preko Alpa među ostalim je i anis, komorač, lavandula, pčelinja metvica, paprena metvica, ružmarin, kadulja i izop. Kao primjer treba ovdje navesti dva te vrste klasična samostanska vrta ljekovitog bilja i to vrt samostana St. Gallen, koji se uzgaja još do danas i gdje se od 820. god. čuva rukom izrađen plan vrta za ljekovito bilje. Drugi znameniti vrt ljekovitog bilja postoji još danas u samostanu Schaffhausen, gdje se uzgaja ono ljekovito bilje koje je oko 1550. godine opisao u svom djelu »Nerv Kreuter- buch« Leonhard Fuchs, poznati bavarski botaničar.

Veliki utjecaj na razvoj nauke o ljekovitom bilju imala je medicinska škola u Salernu, osnovana 984. godine. Od najvažnijih rukopisa te škole treba navesti djela »Compendium Salernitatum« i »Regimen Sanitatis« u kojima se nalaze opširni opisi ljekovitih biljaka. Jedan od pisaca značajnih djela o ljekovitom bilju bio je Arnold de Villanova, učenik spomenute škole. Za daljnji

razvitak nauke o ljekovitom bilju ima velike zasluge opatica Hildegarda od Bingen na Rheini (1098—1179) poznata i pod imenom sv. Hildegarda i to svojim djelima »Causae et Curae« i »Physica«. U tim djelomično latinski, djelomično njemački pisanim djelima, može se vidjeti početak njemačke nauke o bilju. Prirodnoznanstveni rukopisi ove velike »njemačke proročice« već davno su joj donijeli glas kao prve literarno samostalne liječnice i kao jedne od izvanrednih poznavalaca suvremene nauke o prirodi. Posebno je potrebno spomenuti i veliko prirodnoznanstveno djelo dominikanca i regensburškog biskupa Alberta Magnusa, grofa od Bollstadta (1193—1280) koji je radi svog bogatog znanja nazvan »Doctor universalis«. Osim djela o fizici, alchemiji i općenito o prirodnim naukama njegovo je standardno djelo o ljekovitom bilju »Komentar k Pseudo-Aristotelu«, u kojem on obuhvaća ukupna znanja o ljekovitoj moći biljaka pa je to i slikovito prikazano u vrlo dobro sačuvanoj fresci iz 14. stoljeća koja se nalazi u crkvi Sv. Nikole u Trevisu.

Od srednjovjekovnih poznavalaca ljekovitih biljaka treba spomenuti i Walafrieda Strabusa (Strabo) opata samostana Reichenau koji je u stihovima hvalio ljekovito djelovanje biljaka. Najstariji rječnik — nauka o lječništvu i ljekovitom bilju potječe od Simona de Cordoa, iz 1330. god. koji je bio osnivač tzv. nauke signaturi po kojoj se ljekovito djelovanje bilja izvodi iz simboličnih osobina primljenih izvana.

Dok djela Albertusa Magnusa zbog vrlo opširne naučne sistematičnosti nisu naišla na veliki publicitet, to je djelo »Buch der Natur« (Knjiga prirode) Conrada von Megenberga, regensburškoga kanonika (oko 1370. god.), dobilo mnogo veće priznanje zbog svog popularno-naučnog prikazivanja, tim više jer se može smatrati prvim njemačkim prirodopisom. Veoma su zanimljive njegove rasprave o ljekovitom bilju.

Izumom knjigotiska i duboreza nije se samo povećao broj naklade nego i buduća tehnička proizvodnja djela o ljekovitom bilju. Ovdje treba posebno navesti tri imena naznačena kao »oci botanike«: Otto Brunfels (1489—1543) gradski liječnik u Bernu, kanonik-botaničar Hieronymus Bock, zvani Tragus (1498—1554) i Leonhard Fuchs (1501—1566), slavni profesor botanike u Ingolstadt i Tübingenu.

Otto Brunfels, nekadašnji kartuzijanski redovnik i proslavljeni liječnik u Bernu, posjedovao je golemo znanje s područja nauke o ljekovitom bilju. Njegovo djelo »Contrafayt Krauterbuch« postiglo je već tada veliki uspjeh, jer je po prvi puta bilo dobro prikazano domaće ljekovito bilje u duborezu. Bogato ilustrirano, s preko 500 slika, bilo je i djelo Hieronymusa Bocka, koji je vrlo točno opisao domaće ljekovito bilje. Djelo Leonharda Fuchsa (Fuchsius) je luksuzno izdanje knjige o ljekovitom bilju, a sadrži slike nedostižne prirodne vjerodostojnosti. Od malog pokrajinskog liječnika u Bavarskoj postao je ugledni univerzitetski profesor medicine i botanike, a uživao je i velike naklonosti cara Karla V čiji je bio lični liječnik. Umro je kao profesor u Tübingenu, a Linne je po njemu nazvao fuksiju jednu od naših najljepših sobnih biljaka. Na pragu novog vijeka došla je još jednom do izražaja srednjovjekovna medicina sa svojim stogodišnjim iskustvom zajedno s astrološko-alkemističkim špekulacijama i to u djelima Theophrastusa Bombastusa von Hohenheima, zvanog Paracelsus (1493—1541). Taj veliki liječnik i prirodoslovac nije podigao samo značaj srednjovjekovne nauke o signaturi, nego je dao i putokaz kemijskoj medicini svojim kombinacijama biljnih sredstava za liječenje metalima i spojevima tla, koje se od toga vremena polako ali nezadrživo počelo razvijati. Kao sin

švicarskog liječnika, Paracelsus je studirao medicinu na univerzitetima mijenjajući često mjesto svog boravka. On je pokušao nadopuniti svoje znanje o prirodnom liječenju kod priprostog puka, kod seljaka i pastira, a proširiti svoje mineraloško-kemijsko znanje u talionicama i rudnicima. Tako se iz njega razvio jedan od najgenijalnijih i najuniverzalnijih liječnika svih vremena. Nakon putovanja kroz čitavu Evropu, vratio se Paracelsus u Njemačku gdje je konačno djelovao u Baselu kao profesor.

On je prvi držao svoja predavanja na njemačkom jeziku, što je kod cehova (nekadašnje staleške organizacije obrtnika, nap. prev.) izazvalo snažno negodovanje. Njegovo shvaćanje o zadatku i etici liječničkog poziva bilo je idealno: »Liječnik mora biti prije svega čovjek i ne smije tražiti svoju vlastitu korist.« Unatoč svom velikom uspjehu i svojim mnogobrojnim djelima umro je u Salz- burgu gotovo bez sredstava. To, što liječnici-materijalisti nisu razumjeli Paracelsusa, leži u potpuno drugom životnom shvaćanju. Iako je nakon gotovo četiri stotine godina taj veliki liječnik osuđen kao nadriliječnik i šarlatan, danas mu se sve više priznaje djelo i rad, pa mu se dižu spomenici, a medicinska društva uzimaju njegovo ime. »Priroda je velika harmonija u kojoj postoji samo neprekidni organski razvitak, a bolest nastaje kada se ta harmo-nija poremeti u ljudskom tijelu«, riječi su Paracelsusa. Paracelsus je veoma visoko cijenio Ljekovito bilje i vjerovao da se njegova moć i djelovanje ne mogu ničim drugim nadoknaditi.

Nastaju i daljnja dragocjena djela, među ostalim i »Komentar k Dioskuridu«, talijanskog liječnika Pierandrea Mattioli (1501—1577), ličnog liječnika cara Ferdinanda I. To je djelo postalo jedno od najvećih knjižarskih uspjeha tadašnjeg vremena. »Venecijansko izdanje« slijedi u Pragu na latinskom jeziku, a u Frankfurtu kao »New Kreuterbuch« izdanje na njemačkom jeziku. »Mattioli« je bila početnica Ljekovitog bilja za mnoge generacije. Recept Ljekovitog bilja iz njegova djela primjenjuje se još i danas vrlo često iako se djelo Mattioli jedva pronalazi u knjižnicama. Ono se još danas čuva u ponekoj seoskoj škrinji, da bi se izvuklo za vrijeme bolesti. Veliki su uspjeh imala i djela Jakoba Tabernaemontanus (1530—1590), ličnog liječnika falačkog grofa Johanna Kasimira u Heidelbergu, ili djela ziriškog liječnika i prirodoslovca Conrada Gessnera (1516—1585) koji je bilje stavio u određeni red po svojstvima cvjetova i sjemena. Liječenje svih bolesti pomoću Ljekovitog bilja bilo je vrlo cijenjeno pa je Mattioli mogao s pravom utvrditi u uvodu svog djela »New Kreuterbuch«: »da se proučavanje Ljekovitog bilja oduvijek smatralo potrebnim« ...

U daljnjem nabranjanju mogla bi se navesti mnoga imena koja su priznavala Ljekovitost biljaka, ali se sve češće čuje o kombinaciji biljnih lijekova s metalima i spojevima tla. Polagano ali nezadrživo počelo je doba kemijske medicine.

Mogu se spomenuti još mnoga djela na području znanja o Ljekovitom bilju, kao među ostalim »Materia medica«, velikog botaničara i liječnika Karla von Linnea ((1707—1778) koji je djelovao kao profesor botanike na univerzitetu u Upsali i koji je naučno uveo dvostruke latinske nazive biljaka, a bio je i utemeljitelj »Linneovog sistema« po kojem su sve biljke bile svrstane prema karakteristikama spolnih organa. Zavrijedilo je da se spomene i djelo Franza Stoercka (oko 1790), ličnog liječnika carice Marije Terezije.

Pojedini su liječnici ostali vjerni starim metodama liječenja no mi nailazimo i nadalje na priznanja liječenju biljnim svijetom. Samuel Hahnemann (1755—1813) je svojim genijalnim

otkrićem: »slično se liječi sličnim« (Similia similibus curantur!), postao osnivač homeopatije, obogatio je novu nauku o lijekovima mnogim ljekovitim biljem. Kod Hufelanda, Rademachera, Heima i drugih nalazimo neprestano upozorenja na ljekovitost biljaka. Moramo spomenuti još jednog velikog liječnika: Vinzenza Priessnitza (1799—1851), pobornika liječenja prirodnim putem i osnivača načina liječenja prozvanog po njegovom imenu. Iz njegove izreke razabiremo duboko priznanje ljekovitosti biljnog svijeta: »Sve što je izlječivo, može se izliječiti vodom i biljkama. Dobar bunar pun svježe vode i livada puna ljekovitih biljaka najbolja je ljekarna na svijetu.«

Početkom 19. stoljeća razvojem kemijske nauke i eksperimentalne farmakologije, ljekovito bilje je gotovo potpuno zapostavljeno, te se upotrebljavalo samo u takozvanoj pučkoj medicini. Nove spoznaje znanosti nisu bile korištene da bi se na osnovu najtočnijih analiza utvrdila vrijednost ili bezvrijednost ljekovitog bilja, nego su se najčešće i tisućugodišnja iskustva o ljekovitom bilju jednostavno omalovažavala, a mjesto ljekovitog bilja zauzimali su lijekovi i preparati, pripremljeni kemijsko-sintetskim putem.

Ne možemo prijeći preko epohalnih dostignuća u sintetskoj kemiji, jer se bez njih ne bismo mogli ili bismo se jedva mogli boriti protiv novijih simptoma bolesti, ali je istina da saznanja o ljekovitom bilju sve više padaju u zaborav i da čak i studenti medicine sve manje slušaju o ljekovitom bilju. Srećom danas možemo ponovo utvrditi, da raste zanimanje za prirodno liječenje bolesti i tegoba ljekovitim biljem. Uzrok leži u tome, što se ipak mora priznati da ljekovito bilje u svom djelovanju daleko nadmašuje mnoge kemijske sintetske preparate i lijekove, a prije svega ne uzrokuje nepoželjne popratne pojave ili su popratne pojave svedene na najmanju mjeru. Vitamini, fermenti, biljna bjelančevina i mnoge druge biološki visokovrijedne tvari daju ljekovitom bilju veću snagu liječenja. Ne može se više prelaziti preko tih bioloških tvari za liječenje, iako ih kemičari nazivaju »rezervnim tvarima«, smatrajući ih nevažnim i sporednim. One potpuno nedostaju u kemijsko-sintetskim lijekovima, a ipak su čak i u najmanjim količinama od golemog značenja. Nadalje treba imati na umu, da mnoge biološki visokovrijedne tvari, koje su sadržane u ljekovitom bilju, nisu još istražene i da će se intenzivnim istraživanjem otkriti još mnoge tajne prirode.

Sve je glasniji zov »Naträg k ljekovitom bilju« iako smo svjesni da se svaka bolest ne može liječiti ljekovitim biljem. Ljekovitim biljem ne možemo spriječiti potrebnu operaciju, no ipak pomoću ljekovitog bilja dajemo našem tijelu biološki najvrednije tvari; jačamo ga i činimo otpornijim, čistimo krv, odstranjujemo iz organa nepotrebne i štetne materije a mnoge, već nastale tegobe i bolesti, liječimo pravilnom i pravodobnom upotrebom ljekovitog bilja.

Značajni pobornik za parolu »Naträg k ljekovitom bilju« bio je u ovoj knjizi često spomenuti bilinar, svećenik Sebastian Kneipp (1821—1897), koji se neumorno zalagao za upotrebu ljekovitog bilja i koji je spasio od zaborava vrijedna saznanja o ljekovitosti mnogih biljaka. U svom djelu »Tako treba živjeti« Kneipp je i propagator zdravog načina života. On traži promjenu u ishrani i odijevanju, u stanovanju, ukratko, u iskorjenjivanju svega što je neprirodno i što uzrokuje bolesti.

Svećenik Johann Kiinzle (1857—1945) je još jedan veliki zagovornik ljekovitog bilja. Njegove su riječi: »Oko vas ima ljekarni, one se nalaze svuda, na brdima, livadama, pašnjacima i u

šumama.« On ponovo opominje, da se više pažnje posveti ljekovitom bilju i njegovoj pravilnoj primjeni.

Dr Max Bircher-Benner (1867—1939), poznati švicarski liječnik, koji se kao fiziolog ishrane intenzivno bavio utjecajem biljaka na ishranu, došao je do spoznaje, »da ishrana nije ono najviše u životu, ali je plodno tlo na kojern najviše može uspjevati«. Kruna njegova istraživanja bio je zaključak: »Samo u biljnom carstvu bit će navinuta pera koja tjeraju sat života.« Are Waerland (1874—1955), genijalni švedski istraživač ishrane upozorava naročito uporno na mnoge nepravilnosti u ishrani čovjeka, koje sigurno vode u dugotrajnu bolest i preranu smrt. »Narod koji živi da jede, upropastit će se, a narod koji jede da živi, bit će osnivač novog životnog stila, nove kulture i novog čovječanstva«, bile su njegove riječi. U smislu Hipokratovog pravila da naše životne namirnice treba da budu istovremeno i lijekovi, stavio je Waerland biljke u prvi plan naše ishrane, jer one na idealan način sadrže sve one tvari koje su ljudskom organizmu potrebne za odvijanje tjelesnih funkcija. Moglo bi se nabrojiti još mnogo značajnih imena: djela prof. dra W. Heupkea o voćnim kurama za bolesne i zdrave, djelo »Grosse Buch der Naturheilkunde« (Velika knjiga o prirodnom liječenju) prof. Alfreda Brauchlea s mnogo uputa o biljnim sokovima, biljnim čajevima i metodama liječenja biljem.

Od daljnjih mnogobrojnih zagovornika i pobornika prirodnog liječenja ljekovitim biljem neka bude konačno naveden i prirodni liječnik dr Schierbaum koji je o ljekovitom bilju izrekao najveću pohvalu riječima: »Sve kemijske tvornice svijeta ne rade tako točno i savršeno kao jedna jedina od onih malih biljaka, koju tvoja noga bezobzirno gazi, ako sve pilule i tablete budu bezuspješne, neće zakazati ljekovito bilje, gdje jedna jedina biljka liječi ponekad zastarjelu bolest u nekoliko dana.«

Neka nam bude geslo: ZDRAVLJE POMOĆU LJEKOVITOG BILJA!

Ovdje može biti Vaša reklama